

Prof. dr hab. Roman Leppert
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

RECENZJA
w postępowaniu habilitacyjnym
Doktor Marty Kowalczuk-Wałędziak

sporządzona na zlecenie
Przewodniczącego Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu w Białymstoku
Prof. dra hab. Mirosława Sobeckiego
(pismo WNE.432.4.2023 z dnia 17 lutego 2023 r.)

Rozpocznę swoją recenzję nietypowo: od konkluzji. Po zapoznaniu się z wnioskiem Doktor Marty Kowalczuk-Wałędziak i towarzyszącą mu dokumentacją, w tym szczególnie z monografią i cyklem pięciu publikacji nt.: „Działalność badawcza w rozwoju zawodowym nauczycieli: motywacja, znaczenie, efekty, uwarunkowania (w świetle wyników badań międzynarodowych)” stwierdzam z pełnym przekonaniem, że spełnia on wymogi określone w art. 219 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i opowiadam się za nadaniem Kandydatce stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Zanim przejdę do zasadniczej części recenzji pozwolę sobie zauważyć, że dokumentacja została przygotowana przez Habilitantkę bardzo starannie (zarówno w wersji papierowej, jak i elektronicznej), dzięki czemu przygotowując swoją opinię nie miałem najmniejszych wątpliwości dotyczących ocenianego wniosku – jego zawartości. Pragnę też podkreślić staranność Dr M.Kowalczuk-Wałędziak w dokumentowaniu swoich osiągnięć, nie znalazłem w całej dokumentacji osiągnięcia, które nie posiadałoby potwierdzenia w załączonych dowodach. Doceniam również szczegółowe opisanie własnego wkładu w publikacje opatrzone numerami 2, 3, 4, 5, 6, które wchodzi w skład pięciu publikacji wskazanych we wniosku.

Przedstawiona mi do oceny dokumentacja składa się z wniosku o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego oraz ośmiu załączników, które stanowią kolejno:

- dane wnioskodawcy,
- kopia dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia naukowego doktora,
- autoreferat,
- kopie dokumentów potwierdzających osiągnięcia naukowe,
- wykaz osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny,
- oświadczenia współautorów publikacji,
- kopie publikacji wchodzących w skład osiągnięcia naukowego,
- kopie wybranych publikacji powstałych w wyniku prowadzenia badań w więcej niż jednostce naukowej.

Wyliczam szczegółowo, co zawiera przekazana mi dokumentacja, żeby stwierdzić na tej podstawie jej kompletność. We wniosku Dr M. Kowalczuk-Walędziak znalazło się wszystko to, co znaleźć się powinno.

W pierwszej części recenzji krótko scharakteryzuję dotychczasową aktywność naukową Habilitantki. Tytuł zawodowy magistra pedagogiki uzyskała Ona w 2006 r. na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Bezpośrednio po ukończeniu studiów rozpoczęła pracę jako asystentka w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań Pedagogicznych, na macierzystym Wydziale, w którym pracuje zresztą do dziś (aktualnie na stanowisku adiunkta).

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki M. Kowalczuk-Walędziak uzyskała 13 października 2011 r., na podstawie rozprawy zatytułowanej „Poczucie sprawstwa społecznego pedagogów”, napisanej pod kierunkiem Dra hab. Włodzimierza Prokopiuka. Recenzentami rozprawy byli Profesorowie: Rafał Piwowarski i Wiesław Theiss.

W roku 2013 Kandydatka ukończyła studia podyplomowe „Zarządzanie badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi” w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Białymstoku oraz Szkołę Tutorów Akademickich Collegium Wratislaviense z Wrocławia.

Od 1 września 2020 r. Dr M. Kowalczuk-Walędziak pełni funkcję prodziekana ds. współpracy międzynarodowej na Wydziale Nauk o Edukacji UwB.

Dwukrotnie (w roku akademickim 2020/2021 oraz 2021/2022) gościła jako profesor wizytujący w Center for Sustainable Education, Institute of Humanities and Social Sciences działające w ramach Daugavpils University na Łotwie.

Bogaty jest dorobek Kandydatki w zakresie działalności dydaktycznej i organizacyjnej. Rezygnuję w tym przypadku z wyliczania osiągnięć, są one szczegółowo wykazane w autoreferacie. Podobnie z członkostwem w zespołach eksperckich powołanych przez organy lub instytucje krajowe i zagraniczne. Wspomnę tylko o powołaniu w 2020 r. przez Komisję Europejską na członkinię Zespołu ds. wypracowania rekomendacji dla państw członkowskich UE w zakresie uznawalności efektów kształcenia uczniów szkół średnich zdobytych w toku zagranicznych długoterminowych mobilności edukacyjnych. Bogaty jest także dorobek Habilitantki w zakresie współpracy z otoczeniem społecznym i popularyzacji nauki. Tu warto podkreślić powstanie z Jej inicjatywy Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych, w której Dr M. Kowalczuk-Walędziak pełniła funkcję prezesa.

Wśród wielu nagród i wyróżnień uzyskanych za pracę naukową i organizacyjną (w tym ośmiu nagród Rektora UwB za działalność naukowo-badawczą, dwóch za działalność organizacyjną oraz dwóch nagród specjalnych za szczególne osiągnięcia publikacyjne) wyeksponować pragnę otrzymane przez Habilitantkę w latach 2016-2019 stypendium dla wybitnych młodych naukowców, przyznane Jej przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Warto wreszcie wspomnieć o pracy w redakcjach i komitetach naukowych krajowych i zagranicznych czasopism, w tym funkcji zastępczyni redaktorki naczelnej czasopisma *Polish Journal of Educational Studies*, członkostwo w międzynarodowym zespole recenzentów dla dwóch czasopism wydawanych przez włoski Uniwersytet w Bergamo, przygotowane recenzje wydawnicze książek i materiałów pokonferencyjnych oraz recenzje artykułów naukowych dla krajowych i zagranicznych czasopism naukowych.

Podsumowując tę część recenzji stwierdzam, że mamy do czynienia z Kandydatką, której dotychczasowe osiągnięcia w wspomnianych wyżej zakresach są znaczące, napiszę więcej: wykraczają poza standardowe osiągnięcia osób wszczynających postępowanie habilitacyjne. Co ważne, są to osiągnięcia zarówno w zakresie działalności naukowej (tym przyjrę się poniżej), dydaktycznej oraz organizacyjnej. Szczególnie cenne – w moim przekonaniu – jest to, że Dr M. Kowalczyk-Walędziak jest uczoną swobodnie poruszającą się w płaszczyźnie międzynarodowej, o czym świadczą wzmiankowane tu, a opisane w pełni w autoreferacie, dokonania naukowe i dydaktyczne. Świetna znajomość języka angielskiego, publikowanie w tym języku, prowadzenie w nim zajęć (zarówno na macierzystym uniwersytecie, jak i na uniwersytetach zagranicznych) sprawiają, że oceniam ten wymiar bardzo wysoko. Dodam, że jako przewodniczący najpierw Zespołu Pedagogiki Ogólnej i Teorii Wychowania Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, a od 2020 r. jako przewodniczący Sekcji Pedagogiki Ogólnej tegoż Komitetu mam okazję współpracować z Kandydatką w ramach tego gremium, co też znalazło odzwierciedlenie w autoreferacie.

Pora przejść do najważniejszej części recenzji: oceny przedstawionego osiągnięcia naukowego, które stanowi monografia i cykl 5 publikacji, opatrzonych wspólnym tytułem „Działalność badawcza w rozwoju zawodowym nauczycieli: motywacja, znaczenie, efekty, uwarunkowania (w świetle wyników badań międzynarodowych)”.

Za najważniejszy element przedstawionego osiągnięcia uznaję autorską monografię *Building a research-rich teaching profession. The promises and challenges of doctoral studies as a form of teacher professional development* (Peter Lang, Berlin 2021). Książka ta ukazała się nie tylko w prestiżowym w skali międzynarodowej wydawnictwie, została ona także opublikowana w cenionej serii *Higher Education Research and Policy*, redagowanej przez Prof. Marka Kwieka.

Książka ta ma bardzo czytelną strukturę, składa się z dwóch części. Jak na studium empiryczne przystało część pierwsza (obejmująca rozdziały I-IV) przedstawia teoretyczno-metodologiczne podstawy badania, część druga (na którą składają się rozdziały V-IX) zawiera analizę wyników przeprowadzonego badania oraz sformułowane na tej podstawie wnioski. W części pierwszej moją uwagę zwrócił szczególnie rozdział trzeci, zatytułowany „Key concepts, models, and approaches for investigating teacher professional development”, w którym Autorka dokonała przeglądu modeli rozwoju zawodowego nauczycieli i podejść teoretycznych do badania jego efektywności. Wyodrębnione zostały tu trzy grupy modeli:

- linearne/sekwencyjne,
- nielinearne/cykliczne,

- zbudowane na metaanalizie dostępnej literatury przedmiotu.

Przyjęte przez Dr M. Kowalczuk-Wałędziak modele Evans i Desimone, jako zaplecze teoretyczne badania, nie były mi dotychczas znane, lektura tej części monografii wzbogaciła moje myślenie o możliwych sposobach konceptualizowania problematyki rozwoju zawodowego nauczycieli.

Na uwagę zasługuje także model teoretyczny przyjęty przez Habilitantkę do badania znaczenia i efektów studiów doktoranckich dla rozwoju zawodowego nauczycieli, obejmujący cztery obszary funkcjonowania profesjonalnego nauczyciela (graficznie model został przedstawiony na s. 92).

Wyeksponowanie rozdziału trzeciego nie oznacza jednak pomniejszania roli ustaleń terminologicznych (rozdział I), kontekstu podejmowanej problematyki (rozdział II) oraz rozstrzygnięć metodologicznych (rozdział IV). Zwróciłem uwagę na koncepcje, modele i podejścia do problematyki rozwoju zawodowego nauczyciela, ponieważ – w moim przekonaniu – wzbogacają one obecne dotychczas w polskiej pedeutologii sposoby myślenia o tej problematyce.

Bardzo wysoko oceniam część drugą monografii, w rozdziałach V-VIII przedstawione zostały efekty analizy uzyskanych w badaniu danych. Konstrukcję tej części rozprawy określiłbym mianem „koronkowej”. Doktor M. Kowalczuk-Wałędziak najpierw (w rozdziale piątym) przedstawia motywy podejmowania przez nauczycieli studiów doktoranckich (obejmują one czynniki zewnętrzne i wewnętrzne). Kolejno (w rozdziale VI) przedstawione zostały doświadczenia nauczycieli odnoszące się do studiowania, pracy naukowo-badawczej, kontaktu z uczelniami i naukowcami, jak i samego przygotowywania rozprawy doktorskiej. Na pytanie o efekty doświadczeń naukowo-badawczych gromadzonych przez nauczycieli w toku studiów doktoranckich z perspektywy ich rozwoju zawodowego odpowiedź znajduje się w rozdziale VII. Wyróżnione tu płaszczyzny (indywidualna, pracy z uczniami, instytucjonalna) oraz wskazane negatywne strony podjętych studiów doktoranckich oraz przygotowywanych rozpraw doktorskich stanowią dobry przykład umiejętności posiadanych przez Habilitantkę w zakresie analizy danych jakościowych i tworzenia na tej podstawie konstruktów pozwalających zrozumieć i nadać znaczenie wyłaniającym się prawidłowościom.

Ciekawe poznawczo są również rezultaty przedstawione w rozdziale VIII, poświęconym opiniom badanych nauczycieli na temat studiów doktoranckich.

Rozdział IX zatytułowany „To conclude: Promises and challenges” stanowi z jednej strony powrót do czterech pytań badawczych, na które odpowiedzi zostały przedstawione w rozdziałach od V do VIII, z drugiej zawiera rekomendacje wynikające z rezultatów przeprowadzonego badania.

Skłonny jestem sformułować sąd, że gdyby Habilitantka przedstawiła do oceny tylko tę książkę, to byłaby ona wystarczającą podstawą do stwierdzenia, że spełniony jest ustawowy warunek stawiany kandydatom ubiegającym się o uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Rozprawa ta:

- po pierwsze podejmuje problem nieobecny dotychczas w polskiej pedeutologii,
- po drugie wzbogaca perspektywę teoretyczną, w ramach której możliwe jest stawianie problemu relacji pomiędzy podejmowaniem studiów doktoranckich a rozwojem zawodowym nauczycieli,

- po trzecie, dzięki przeprowadzonym badaniom dysponujemy wiedzą dotyczącą kwestii podejmowanych w rozdziałach od V do VIII.

Dodam od razu, że (w świetle mojej wiedzy) nie dysponowaliśmy dotychczas w Polsce badaniami pedeutologicznymi, ani też badaniami z zakresu pedagogiki szkoły wyższej, które by ten problem podejmowały.

Na marginesie pozwolę sobie na następującą refleksję. Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 r. zastąpiła wcześniejsze studia doktoranckie kształceniem w szkole doktorskiej, która – tak przypuszczam – nie stanie się atrakcyjną ścieżką rozwoju dla czynnych zawodowo nauczycieli. Ścieżkę taką mógłby stanowić doktorat wdrożeniowy, ta formuła nie przyjęła się jednak w pedagogice, szerzej: w naukach społecznych. W tej sytuacji możliwością uzyskiwania doktoratu przez nauczycieli pozostanie tryb eksternistyczny, który różni się zasadniczo od wcześniejszych studiów doktoranckich. Zastanawiam się nad konsekwencjami takiego rozwiązania (polegającego na strukturalnej zmianie spowodowanej ustawowymi zapisami) dla rozwoju zawodowego nauczycieli.

Sformułowany wyżej sąd, że monografia *Building a Research-Rich Teaching Profession* stanowi – w moim przekonaniu – wystarczającą podstawę do podjęcia decyzji o nadaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego sprawia, że nie będę odnosił się szczegółowo do pięciu pozostałych publikacji wskazanych we wniosku. Pozwolę sobie zauważyć, że wszystkie one zostały opublikowane w znaczących czasopismach naukowych (*Educational Research* – czasopismo z IF, *Teaching Education* – czasopismo indeksowane w Scopus-ie, *Education and Teaching International* – czasopismo z IF, *Research in Post-Compulsory Education* – czasopismo indeksowane w Scopus-ie) oraz w monografii opublikowanej przez uznane międzynarodowe wydawnictwo Springer. Wszystkie teksty są ze sobą tematycznie powiązane, o czym świadczy najlepiej ich problematyka:

- artykuł „Teachers pursuing a doctoral degree: Motivations and perceived impact” przygotowany został na podstawie badania przeprowadzonego wśród 16 nauczycieli z Polski i Portugalii, którzy uzyskali stopień naukowy doktora w dyscyplinie pedagogika;
- artykuł „Meaningful time for professional growth or a waste of time? A study in five countries on teacher’s experiences within master’s dissertation/thesis work” miał na celu określenie znaczenia przygotowywania pracy magisterskiej z perspektywy rozwoju zawodowego badanych nauczycieli;
- artykuł „Empowering education professionals with twenty-first century skills through Master’s of Education dissertation/thesis work” przedstawia znaczenie doświadczeń zdobywanych w toku prowadzenia badań własnych w ramach prac magisterskich w rozwijaniu kluczowych umiejętności XXI wieku;
- artykuł „The research-practice nexus in doctoral education: The voices of social and health sciences PhD candidates and graduates” poświęcony jest relacji pomiędzy działalnością badawczą i działalnością praktyczną w trakcie trwania studiów doktoranckich, która jest spostrzegana przez badanych wielowymiarowo.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział w monografii zatytułowany „Postgraduate research as a vehicle for (trans)forming teacher’s professional development: Opportunities and

challenges”. Jak pisze Kandydatka w Autoreferacie, publikacja ta „stanowi podsumowanie i swoiste zamknięcie cyklu prac prezentowanych jako osiągnięcie naukowe, bowiem zawiera meta-analizę moich rozważań teoretycznych i doświadczeń badawczych (rozwijanych we współpracy z portugalskim zespołem badaczek tej problematyki) dotyczących znaczenia doświadczeń naukowo-badawczych zdobywanych przez nauczycieli w toku studiów magisterskich i doktoranckich z perspektywy ich rozwoju zawodowego” (s. 30). Opracowanie to stanowi zatem swego rodzaju „klamrę” dla dotychczasowego dorobku Habilitantki (a przynajmniej tej jego części, która została wskazana we wniosku).

Teksty, o których mowa powyżej (w autoreferacie zostały one opatrzone numerami od 2 do 6) charakteryzują się – w moim przekonaniu – następującymi właściwościami:

- po pierwsze ich problematyka jest ze sobą wzajemnie powiązana i – co najważniejsze – są one tematycznie powiązane z monografią, o której mowa powyżej, formułując myśl inaczej: przedstawiony do oceny dorobek Kandydatki jest spójny w zakresie podejmowanej problematyki oraz stosowanych rozwiązań metodologicznych;
- po drugie mamy tu do czynienia z kumulatywizmem, najpierw powstają opracowania szczegółowe, empiryczne, żeby następnie dokonać meta-analizy prowadzonych rozważań teoretycznych i doświadczeń badawczych, które stają się podstawą do formułowania uogólnień;
- po trzecie wszystkie one powstały jako prace prowadzone przez Autorkę w ramach międzynarodowych zespołów badawczych, co świadczy o posiadanej przez Kandydatkę (rzadkiej wśród pedagogów) umiejętności współpracy z osobami z różnych krajów, reprezentujących różne podejścia teoretyczne i stosowane rozwiązania metodologiczne;
- po czwarte (o czym wspominałem wyżej) zostały one opublikowane w czasopiśmie i wydawnictwie o uznanej renomie międzynarodowej.

Pora na konkluzję, od której rozpocząłem niniejszą recenzję.

Wskazane wyżej walory przedstawionych do oceny monografii i cyklu publikacji skłaniają mnie do sformułowania wniosku, że ich Autorka nie tylko zasługuje na stopień doktora habilitowanego. Zasługuje ona również na wyróżnienie (o ile formalnie taka możliwość istnieje składam niniejszym taki wniosek). W przypadku, gdy postępowanie habilitacyjne zakończy się pozytywnie (nie mam w tej kwestii żadnych wątpliwości) sugeruję, aby Rada Dyscypliny wystąpiła z wnioskiem do Ministra Edukacji i Nauki o nagrodę, o której mowa w:
- art. 362 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 574),
- rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 stycznia 2019 r. w *sprawie nagród ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki* (tj. Dz.U. z 2021 r. poz. 2286).

W moim przekonaniu oceniany dorobek stanowi nie tylko wystarczającą podstawę do nadania Kandydatce stopnia doktora habilitowanego i wyróżnienia. Stanowi również podstawę do wystąpienia z wnioskiem o wspomnianą nagrodę (przypomnę, że Habilitantka była w latach 2016-2019 stypendystką ówczesnego Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców i dobrze to stypendium wykorzystała, o czym świadczy przedstawiony przez Nią dorobek).

Powtórzę: po zapoznaniu się z wnioskiem Doktor Marty Kowalczuk-Walędziak i towarzyszącą mu dokumentacją, w tym szczególnie z monografią i cyklem pięciu publikacji nt.: „Działalność badawcza w rozwoju zawodowym nauczycieli: motywacja, znaczenie, efekty, uwarunkowania (w świetle wyników badań międzynarodowych)” stwierdzam z pełnym przekonaniem, że spełnia on wymogi określone w art. 219 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i opowiadam się za nadaniem Kandydatce stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Bydgoszcz, 27 kwietnia 2023 r.